

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Qvæstio XV. De ideis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

potere sine aliqua ipsius mutatione, aut vicissitudinis obumbratione. Alios vero esse, quorum ratio fundandi est operatio Dei ad intra, nempe actus volendi, & sciendi, qui sunt formaliter in ipso Deo, cuiusmodi sunt respectus, scientis ad rem scitam, & volentis ad rem volitam, de quibus loquimur. Quia ergo eiusmodi respectus aduenire non possunt ex nouo sine variatione aliqua, aut vicissitudinis obumbratione ipsismet actibus volendi, & sciendi, à quibus proficiuntur, fit, vt non sit par ratio inter respectus prioris ac posterioris generis, vt sicut illi, ita etiam hi aduenire possint Deo sine vicissitudinis obumbratione. Quare ad propositum argumentum negandum est antecedens, de respectibus, quorum ratio fundandi est operatio Dei ad intra, concedendum vero de iis, quorum ratio fundandi est operatio Dei ad extra, & neganda consequentia.

Alia obiectio.

Responsio.

Urgebis rursus. Actus voluntatis, ac scientiæ diuinæ tales potuerunt esse ex æternitate, quales nunc essent, si Deus aliquid inciperet velle & scire de nouo: quoniam quidem illud idem potuerit velle & scire ex æternitate: ergo sicut ex æternitate potuerunt esse cum respectibus volentis, & scientis ad tale obiectum, quibus carent modò: ita poterunt modò incipere esse cum eisdem respectibus. Neganda tamen est consequentia: quoniam id esset ex æternitate sine vlla vicissitudinis obumbratione, eò quòd nullus cerneretur transitus ex non volitione, & ex non scientiâ eius obiecti ad volitionem, & scientiam eiusdem obiecti in tempore autem, vt nulla ratione esse posset sine eiusmodi transitu, ita neque esse posset sine vicissitudinis obumbratione. Quid autem sit in actu volitionis, aut scientiæ diuinæ, ratione cuius fundent eiusmodi respectus rationis ad hoc volitum, & hoc scitum, libenter ab aliis discere vellem. Fortè id de numero eorum est, quæ ab humana mente in hac vita comprehendi non possunt, in patria tamen perfectè videbuntur.

ARTICVLVS XVI.

Utrum Deus de rebus habeat scientiam practicam an speculatiuam.

CONCLUSIO est. Deus de se ipso habet solum scientiam speculatiuam: de aliis vero rebus partim speculatiuam, partim practicam. Quæ omnia ex iis quæ diximus q. r. art. 4. notissima sunt.

QUESTIO XV.

De ideis.

QUONIAM diuinæ ideæ rationes obiectiuæ sunt, quibus ars, scientiæ Dei practica, res creatas molitur, atque efficit, idè cum quaestione præcedente de scientiâ Dei hanc 15. de ideis diuinis coniungit.

ARTICVLVS I.

Quid idearum nomine intelligatur, & utrum concedenda sint.

DISPUTATIO I.

IDEA, vt Ludouicus Viues in caput 287. lib. de Ciuitate Dei rectè ait, ab spectando dicitur: quoniam, qui aliquid est acturus, ideam, exemplarve, inspicere solet, quod sibi imitandum proponit.

Ant. Etenim exemplar, quod pictor depingendo imitatur, idea pictoris dicitur. Consentit verbum Græcum, *idea*, quod idem atque inspicio, intelligo, vel cognosco, significat.

De ideis rerum naturalium, licet Eusebius lib. 11. *Idearum* qui de Preparatione Euangelica, cap. 1. commemoret *prim. autor.* Socratem primum dicere fuisse aggregatum: quia tamen ille nihil ea de re statuit, ad alia studia animum appulit, nullumque de ideis monumentum reliquit. ab Augustino lib. 83. questionum, q. 46. ab Aristotele, Cicerone, & aliis, Plato primus idearum autor perhibetur. Non quidem, vt Augustinus eo loco ait, quòd ante Platonem res ipsas, quas Plato ideas appellauit, alij philosophi non cognouerint, sed quòd sub eo nomine de eis non differuerint.

Quid Plato de ideis senserit, tam graues auctores sunt in vtramque partem, vt rem hanc minimè definire audeam. Augustinus q. 46. citata 7. de Ciuitate Dei cap. 28. & alibi sæpe. Seneca epistola 66. & multi alij, constanter affirmant, Platonem nomine idearum intellexisse rationes rerum præexistentes in Deo, idè cum ipso Deo, eò modo quo à præcipuis Theologis in Deo constitutæ sunt. Aristot. verò cum alibi, tum 1. Metaph. Platoni tribuit, ideas esse species quadam vniuersales earum rerum, quæ sub sensum cadunt, à materia quidem separatas, at quarum participatione singularia omnia, quæ sub sensum cadunt consistenter. Crediturque est difficile, Aristotelem in ea ipsa ciuitate, in qua Plato philosophiam docuerat, viuentibusque Platonis auditoribus, id Platoni imponere fuisse ausum. Cyrillus etiam sub finem lib. 2. aduersus Iulianum, Platonis sententiâ de ideis reicit, approbatque Aristotelis impugnationes. Præterea Iustinus Martyr in oratione parænetica ad gentes affirmat, Platonem ex libris Moysis malè intellectis posuisse ideas immateriales & inuisibiles à Deo conditas, quæ principium essent rerum visibilibus, vt cælum inuisibile à Deo priùs conditum, & terram inuisibilem, quibus postea produxerit cælum & terram, quæ oculis conspiciuntur. Atque de priori cælo & terra esse sermonem illis verbis Geneleos 1.

In principio creauit Deus cælum & terram: de Posteriori verò diei, terra autem erat inanis & vacua, & fiat firmamentum, &c. Affirmat insuper Iustinus, Platonem tria posuisse principia mundi huius, qui oculis conspiciuntur, nempe Deum, materiam primam Deo coæuam, & ideas immateriales à Deo ante hunc mundum visibilem conditas. Idem innuit Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum versus finem, quo loco, referes verba Platonis decimo de legibus, ita ait.

Unum quidem mundum noui barbara philosophia, qui percipitur intelligentia, alterum verò sensibilem: illum quidem archetypum, hunc verò imaginem eius, qui exemplar dicitur: & illum quidem attribuit unitati, vt qui percipitur intelligentia: hunc verò, nempe sensibilem, scenario coniugium enim apud Pythagoreos vocatur scenario, vt qui sit gentilis numerus, & in unitate quide consistunt cælum non aspectabile, & terram sanctam, & lucem quæ percipitur intelligentia. In principio enim, inquit, fecit Deus cælum & terram: terra autè erat inuisibilis. Deinde subiungit, & dixit Deus fiat lux & facta est lux. In oru autem mundi sensibilis cælum fabricatur solidum (quod est autem solidum, est sensibile) & terram spectabilem: & lucem quæ videtur. An non tibi hinc videtur Plato animantium ideas relinquere in mundo qui percipitur intelligentia. Hæc Clemens Alexandrinus. Idem ex eodem Clemente refert Eusebius lib. 11. de Preparatione Euangelica c. 12. Ex quibus omnibus nihil certi circa Platonis sententiam audeo definire.

Plato de ideis quid senserit.

Vt

*idea voca-
bulum quid
significet.*
q. 46. citata, idea latinè, tum forma, tum species dici potest. Si autem inquit, rationem eam vocemus, ab interpretandi quidem proprietate discedemus: ratio enim Graecè λόγος appellatur, non idea: attamen qui vocabulo, ratio, fuerit usus, à re ipsa non errabit. Quibus verbis aperte docet, ideam rationem esse, meritoque posse etiam Latinè rationem appellari.

*Idem volit
aliqui esse
verbum.*
Cum idea sit ratio obiectiva cognita & inspecta, ad cuius imitationem artifex molitur, ac producit effectum, ideaque in mente artificis à multis constituatur, volunt aliqui, ideam non esse aliud, quam speciem expressam, seu verbum, quod artifex in se ipso efformat, cum modum, quo res fit fabricanda, concipit: in eo namque, ut dicunt, tamquam in obiecto immediate cognito, atque imagine rei producendae, cognoscit artifex modum, quo res efficienda fit, ad imitationemque illius imaginis nititur effectum producere. Quò fit, inquiunt, ut idea, neque sit species intelligibilis impressa, vel aliquid quod vicem illius subeat, neque sit cognitio ipsa, actusve intelligendi & sciendi, neque res extra intellectum cognita, sed species expressa, verbumve cognitione ipsa productum, cui utrumque conuenit, nempe esse rationem obiectivè cognitam, & esse formam propriam intellectus intra ipsum existentem.

*Resoluitur ea
sententia.*
Sententia tamen haec mihi numquam placuit. Primum, quoniam Deus, quia Deus, cognoscendo non producit Verbum, sed solum quia pater, at quia Deus, habet in se ideas omnium rerum: unde si per impossibile non esset Trinus in personis, sed qualis ab Ethnicis concipitur, non esset in eo vlla ratione Verbum, & tamen essent in eo ideae, non secus ac modò sunt. Secundò, quoniam, ut q. 12. art. 2. ex parte dictum est, & latius q. 27. est ostendendum, verbum, & species expressa in nobis, non est aliquid obiectum cognitum, quo ulterius cognoscamus externum obiectum cuius est imago, id enim cum experientia pugnat: neque ea ratione ponitur, ut suppleat absentiam obiecti, terminetque immediate tanquam res cognita cognitionem, ut quidam dicunt, sed ea potius de causa, quòd quemadmodum calefacere non est aliud, quam producere calorem, vnde contradictionem implicat agens aliquid calefacere, & non producere calorem: ita cognoscere non est aliud, quam vim cognoscentem exprimere in se vitaliter imaginem rei quam cognoscit, eaque de causa contradictionem similiter implicat, ab homine, vel ab Angelo cognoscialiquam rem, quin imaginem illius in seipsis exprimat. Quibus fundamentis innixi q. 12. art. 2. cum multis aliis asseruimus, tam beatos per visionem beatificam, quam Angelos dum se ipsos cognoscunt, producere necessario verbum, nihil impediens praesentia diuinæ essentiae, quae à beatis concipitur, & praesentia propriae substantiae, quam Angeli intuentur. Quò fit, ut verbum artificis creati ineptè constituatur idea, maximè tamquam ratio obiectivè cognita producendi ulterius artefactum.

*Idem sumi
non pro ob-
iectivè ex-
emplari in
pro
re eiusdem
exemplaris
essentiam re-
solvant.*
Vt verò adhibita ambigui vocabuli distinctione omnia consonent, neque Patres & Doctores Scholastici interdum etiam secum pugnare videantur, sciendum est, ideam, ut mihi quidem videtur, duobus modis non immeritò usurpari solere. Vno, pro exemplari, réve obiectivè cognita, ad cuius imitationem agens per intellectum, & voluntatem aliquid efficit. Hoc modo, ut Ludouicus Vitus rectè dixit, dicitur ab spectando, & sumitur passim à Doctoribus. Neque est cognitio artificis, sed exemplar, quod cognitione artificis percipitur. Atque in hac acceptio-

A ne inquiremus disputatione sequenti, an idea diuina sint essentia ipsa diuina à Deo obiectivè cognita, ad cuius imitationem creaturas producat, ut Dicitur Thomas, & multi alij volunt: an res ipsae producendae, ut obiectivè à Deo cognita, antequam producantur, quod Scotus, Durandus, & alij asseruerant.

Altero modo sumitur idea, pro cognitione ipsa artificis, quae cognitionem etiam exemplaris includit, ad cuius imitationem effectus est producendus. Quia enim sicut effectus imitatur exemplar, quod artifex sibi imitandum proponit: ita etiam imitatur cognitionem ipsam, quae imago est, & similitudo talis exemplaris, merito ars ipsa, ut cognitionem exemplaris includit, appellari etiam potest idea, quam effectus ex intentione, & directione agentis imitatur. Imò verò dum artifex ex exemplari concipit modum, quem effectui imprimere desiderat, intendit, ut effectus ipse conceptioni atque arti, quam habet in mente, respondeat, eamque imiteretur. Quare cum ars & scientia diuina, non solum intueatur essentiam sub ratione essentiae tanquam obiectum primum, & creaturas tanquam obiectum secundarium, sed etiam seipsam quatenus subit rationem artis & scientiae intueatur ac penetret, merito sortitur rationem ideae, ad cuius imitationem res creatas producat.

Augustinus passim sumit ideam in hac posteriori acceptione, quaest. enim 46. citata ait, ideam appellari posse rationem, quae Graecè λόγος dicitur: & autè méris, cognitio méris est, non autè res extra mentem obiectivè cognita. Dicit praeterea, ideas in diuina intelligentia contineri: intelligentia autem diuina & cognitio diuina idem sunt. Adde deinde, singula propriae sunt creaturae rationibus: has autem rationes, ubi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mente creatoris? Quamuis, cum subiungat, non enim extra se quicquam positum intueatur, ut secundum id constitueret quod constitueret: nam hoc opinari sacrilegium est, satis etiam innuat priorem acceptionem ideae, qua, non cognitio ipsa, sed exemplar cognitum, idea dicitur: quo pacto essentia diuina, obiectivè cognita, ad cuius imitationem res omnes produceret sunt idea earum dicitur. 12. item de Ciuitate Dei cap. 26. ait. Si Deus, quod assidue Plato commemorat, sicut vniuersi mundi, ita cunctorum animalium species in aeterna intelligentia continebat, quomodo non ipse cuncta condebat? An aliquorum esse artifex nollet, quorum efficiendorum artem ineffabilis eius & ineffabiliter laudabilis mens haberet? Quibus verbis aperte docet, tam ex propria, quam ex Platonis sententia species, ideaeve rerum in arte intelligentiaque diuina contineri.

D. Dionysius 5. cap. de diuinis nominibus, ostendens rationes omnium rerum vnitè & eminenter esse in Deo, colligit, concedendum esse in eo prius consistisse omnium rerum exemplaria tanquam in prima rerum omnium causa. Addit verò, exemplaria autem dicimus esse essentiae rerum effectrices rationes, quae in Deo coniuncta ante fuerunt, quas scripta diuina praedestinationes appellant, diuinisque ac bonas voluntates, quae constituunt, & faciunt omnia, quemadmodum Deus, qui essentiam antecessit, ea quae sunt, & ante statuit, & in lucem protulit. Quo loco exemplaria, ideaeve, tum in essentia, quae essentia est, quae eminenter rationes & essentias rerum omnium continet, tum etiam in scientia atque arte diuina, determinata ad productionem harum vel illarum rerum per liberam voluntatem, videtur collocare: à determinatione namque libera voluntatis diuinae habent rationes rerum, tam in essentia quam in arte, quòd sint exemplaria actus, exemplar quippe in actu solum est earum rerum, quae

hæ ad illius imitationem actu producuntur. Atque hac ratione Dionysius appellavit ideas prædefinitio- nes, diuinasque ac bonas voluntates. vt enim sint ideae, exemplariæ in actu determinationes diuinæ vol- untatis requirunt, atque includunt.

Idea & artis ratio qua de causa verbo diuino tri- buuntur.

Quia ergo idea & rationes rerum sunt in arte atque scientia artificis: Pater autem æternus cog- nitione, quæ essentiam suam intuendo omnia apud seipsum comprehendit, Verbum æternum, Filium suum producit, qui merito sapientia genita, figu- læque substantiæ Patris in Scripturis sanctis appel- latur, quippe cum vi generationis sapientiam, cum sapientia essentiam, ceteraque attributa Patris acci- piat, inde est quoddam ideae artis & sapientiæ diuinæ, alioqui communes toti sapientissimæ Trinitati, Verbo æterno attribuantur, & per Verbum æter- num, tamquam per artem & sapientiam Patris in qua rationes rerum sunt, Ioan. 1. omnia facta esse dicantur. Vnde Diuus Augustinus tractatu 1. in Io- annem circa illud, quod factum est, in ipso (hoc est, in Verbo per quod facta sunt omnia) vita erat, ait,

Quod factum est in ipso vi- uerat ex- ponit Aug.

Quod sicut arca, verbi gratia, est in arte artificis ante- quam fiat, tamquam in ratione seu idea: per quam fit, & secundum esse, quod in mente artificis, est vita, eo quod ars ipsa operatio vite sit: ita omnia que facta sunt, sunt in Verbo æterno tamquam in arte & ratio- ne seu idea, qua sunt facta, & secundum illud esse, quod in verbo habent sunt vita ipsa Verbi, esto secun- dum se ipsa vita carant. Et 9. de Ciuitate Dei cap. 22. ait: Angeli sancti certius temporalia & mutabilia ista norunt, quia eorum principales causas in Verbo Dei conspiciunt, per quod factus est mundus. Et infra: Aliud autem est, in æternis atque incommutabilibus, que in eius sapientia viuunt, mutationes temporum præ- uidere, quod sanctis Angelis datum est. Libro etiam 11. cap. 29. Angeli, inquit, sancti non per verba sonan- tia Deum discunt, sed per ipsam presentiam immutabilis veritatis, hoc est, Verbum eius unigenitum. Ipsam quoque creaturam melius ibi, hoc est, in sapientia Dei, tamquam in arte qua facta est, quam in ea ipsa sciunt. Nonnullis deinde interiectis, inquit: Omnia hæc (creata scilicet) aliter in Verbo Dei cognoscuntur ab Angelis, ubi habent causas, rationesque suas, id est, secundum quas facta sunt incommutabiliter, permanentes aliter in seipsis: illic cla- riori, hic obscuriori cognitione velut artis atque operum.

D. Paulus exponitur.

Ex dictis intelligi poterunt verba illa Pauli ad Hebræos 11. que hæc omnia mirum in modum confirmant. Fide, inquit, intelligimus aptata esse facta Verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Hoc est, ex rationibus, id est, vt rerum inuisibilibus, in Verbo æterno, per quod facta sunt omnia, tamquam in arte, qua facta sunt existentibus, visibilia fierent.

Idea nomen connotatiuū.

Prætermisissis aliis opinionibus, vocabulum, ideae, siue in prima, siue in secunda è duabus acceptioni- bus paulò ante explicatis sumatur, nomen est conno- tatiuum: formaliter significans respectum imitabilis in re aliqua ad effectum, qui ex intentione agentis per intellectum & voluntatem talem rem imitatur: materialiter verò significat rem ipsam ad cuius imi- tationem talis effectus producit. Vnde idea, seu ex- eplar, relatiuè dicitur ad id quod ad ipsius imitatio- nem deducitur, hoc est, ad idearum, si ita loqui licet.

Idea sumpta pro obiecto exemplari definitio.

Idea ergo in priori acceptione ita potest defi- niri. Est res cognita ad cuius imitationem agens per rationem, aliquid producit. Vnde idea solum dicitur comparatione agentis per intellectum & voluntatem. Dicitur res cognita, quoniam in hac acceptione, non est conceptio ipsa, sed obiectum cognitum. Ea verò particula exprimit fundamen- tum respectus, quem formaliter idea significat. Ver-

bailla, ad cuius imitationem agens per rationem pro- ducit effectum, exprimit rationem fundandi eius- modi respectum: quia enim agens per intellectum respiciendo eam rem, ad imitationem illius producit effectum, sortitur res illa respectum, & rationem ideæ seu exemplaris, comparatione illius effectus. Quod si agens illud non ageret ad illius imitationem, sed casu, & præter suam intentionem, efficeret rem simi- lem alteri, illa, cui talem effectum similem produce- ret, non diceretur idea comparatione talis effectus. Idea ergo in actu requirit, vt effectus ad ipsius imi- tationem producat. Idea verò in potentia solum exigit, vt ad illius imitationem effectus produci pos- sit. Quia ergo idea, vt cognita, concurret ad effectum tamquam exemplar efficientis, principium effectus in genere causæ exemplaris dici solet.

Petes, num ad rationem ideæ necesse sit, vt agens, quod in agendo eam sibi imitandam propo- nit, liberè agat. Respondendum est, id minime re- quiri. Etenim si per impossibile agens aliquid per intellectum & voluntatem, non liberè, sed ex nec- cessitate naturæ ageret, quod multi existimant Aristotelem de Deo credidisse, res ab eo obiectuè cognita, quam ex necessitate naturæ in rebus effi- ciendis imitari intenderet, non minus rationem ideæ, quam modò habeat, retineret.

Idea verò in posteriori acceptione ita potest de- finiri. Est conceptio iuxta quam agens per rationem effectum producere intendit. Illud admonerim, ideam in hac posteriori acceptione non tam proprie appellari exemplar, quam in priori. Exemplar enim obiectum cognitum, ad cuius imitationem ali- quid fit, videtur proprie significare. Est verò idea, sumpta pro conceptione intellectus, vera causa effi- ciens effectus, qui per illam exprimitur: indiget ta- men determinatione per voluntatem artificis, vt que- stione præcedente art. 8. explicarum est.

Ex dictis constat, non solum quid idea sit, sed etiam ideam esse, idque non solum comparatione alio- rum artificum, sed etiam supremi, Dei videlicet optimi maximi. Cum enim per intellectum & vo- luntatem agat, scientiæque & arte sua præconcipiat modum fabricandi res, quas postea ex tempore con- dit, fit, vt in eo ideæ rerum creandarum collocandæ sint. De ideis igitur diuinis solum nobis hoc loco disputandum erit.

DISPUTATIO II.

Virum idea diuina sint ipsamet natura rerum à Deo præconcepta, an potius ipsa- met essentia diuina.

Doctores Scholastici potissimum de ideis diui- nis in priori ideæ acceptione loquuntur. Vocant autem in controuersiam id quod positum est. Scotus in 1. d. 5. q. 1. Durandus d. 36. q. 3. Ockhamus & Gabriel vterque d. 35. q. 5. Gerson de vita spiritali lect. 1. corol. 12. & alij arbitrantur, ideas diuinas non esse diuinam essentiam, sed ipsamet res producendas ex æternitate à Deo secundum se ipsas conceptas. Quia enim, vt inquirunt, tales illas producit, quales eis concepit ipsamet res, vt à Deo præconcepta, sortiuntur ratio- nem idearum seu exemplarium comparatione sui cum Deo formaliter & per identitatem cum Deo, sed obiectiue tantum, nec ad obiectum Dei primarium, sed secundarium pertinere: esse præterea æternas, generatio- nisque ac corruptionis expertes, vt cognitæ: quippe cum nec cognosci à Deo incipiant, nec desinant, tamen, quo

Idea ratio nõ exigit vt sit exemplar agentis liberè.

Idea pro arti- ficis cog- nitione ac- ceptæ definitio.

Idea diuina necessario sũt potentia.

Scot. Dur. Ockh. & Gabr. seu sententia.

quo ad existentiam, esse incipient ac desinant, generentur accorumpantur.

Primum. Hanc sententiam probat primò Durandus, quoniam naturis rerum cognitis à Deo antequam producantur, conuenit definitio ideæ: ergo veræ sunt ideæ diuinæ. Consequentia patet; antecedens probatur, quia sunt obiectum à Deo cognitum ad cuius imitationem res producitur: tales quippe intèdit producere, quales eas præconcepit, quò fit, vt, cum producantur, ex intentione agentis se ipsas vt præconcepit imitentur.

Secundò. Secundò, eo modo ponendæ sunt ideæ in mente diuina, quo in mente artificum: sed in mente artificum ipsamet res arte conficienda, vt præconcepta, habet rationem ideæ: ergo in mente etiam diuina ipsamet res producenda, vt præconcepta, habebit rationem ideæ. Maior & consequentia notæ sunt, minor probatur: Tum ex illo Aristotel. 7. Metaph. *Sanitas in materia fit à sanitate in anima*, quatenus scilicet eadem natura sanitatis, vt præconcepta, est idea sanitatis quæ fit in materia. Tum etiam, quia in mente artificis non est aliud, quod habeat rationem ideæ, nisi ipsamet natura rei arte conficiendæ, vt præconcepta. Tum denique, quia esto artifex aliquid aliud conciperet, ad cuius imitationem ageret, atamen ipsa sola natura rei conficiendæ præconcepta (Deo conceptionem illam in intellectum artificis immittente) esset sufficiens exemplar, ad cuius imitationem eandem rem efficere, ac proinde ipsamet natura rei præconcepta haberet propriissimè rationem ideæ: comparatione sui, cum arte conficitur.

Tertiò. Tertiò, idea non ponitur nisi respectu effectus producti per artem ab agente operante per intellectum: sed agens per intellectum non differt ab agente naturali, nisi quia agens per intellectum præconcepit id, quod producit, agens verò naturale minime: ergo idea non est aliud nisi res præconcepta, quam imitatur ipsamet, vt producta.

Quartò. Quartò, probant essentiam diuinam respectu earum perfectionum creaturarum, quæ sunt communes Deo & creaturis, vt sunt, scientia, esse, viuere, &c. non nisi imperfectè habere rationem ideæ: respectu verò, tum earumdem perfectionum secundum esse particulare, & specificum, quo conueniunt creaturis, tum etiam comparatione perfectionum creaturarum, quæ non sunt perfectiones simpliciter, sed solis creaturis conueniunt, nullo modo rationem ideæ habere. Primum ex eo probant, quia, vbi non est perfecta ratio imitationis, non est perfecta ratio ideæ, quippe cum idea sit ad cuius imitationem effectus producitur: sed inter scientiam creatam, & diuinam, inter viuere creatum, & diuinum, non est perfecta ratio imitationis, eò quòd non conueniant in aliqua ratione specifica, aut generica, sed solum in analogica: ergo neque inter ea perfecta ratio ideæ reperietur. Secundum verò probant, quia id, ratione cuius vnus est idea, & aliud ad illius imitationem effectus producitur, in vtroque formaliter secundum aliquam similitudinem debet inueniri: sed esse particulare huiusmodi perfectionum, non est in Deo formaliter, sed metaphorice dumtaxat: ergo essentia diuina neque imperfectè dicenda erit idea huiusmodi perfectionum creaturarum.

Quintò. Quintò ita argumentatur Gabriel, illud est idea, quo cognito & sublato quocumque alio obiecto cognito artifex potest agere: sed si Deus per impossibile cognosceret solum suam essentiam, & non cognosceret creaturas, non posset eas efficere per intellectum, cognitio verò creaturis maximè: ergo creaturæ cognitæ, non verò essentia diuina præcon-

Molina in D. Thom.

A cepta, ideæ creaturarum constituendæ sunt.

Contraria sententia est D. Thomæ hoc loco, & de veritate quaest. 3. Egidij in 1. dist. 36. articulo 2. quaest. 2. Henrici quòdlib. 9. q. 2. Richardi in 1. d. 36. art. 2. q. 2. 3. Caietani etiam hoc loco. Capreoli in 1. d. 36. quaest. 1. Ferrariensis 1. contra gentes cap. 54. in eandem videtur inclinare Marfilij in 1. quaest. 1. art. 1. & 3. est etiam multorum aliorum, qui omnes asserunt ideas diuinæ esse essentiam ipsam diuinam à Deo cognitam, quæ cum res omnes creatas in se eminenter contineat, atque vnaquæque earum non aliud sit, quam participatio quædam illius, vtique exemplar est diuino intellectui accommodatum, & sufficientissimum, ad cuius imitationem per scientiam atque artem suam res omnes producat. Quò fit, vt essentia diuina, quatenus in se eminenter continet plantam, verbi gratia, eaque ratione potest ad illius imitationem planta produci, dicatur idea plantæ, quatenus verò eminenter continet equum, ilque potest ad illius imitationem produci, dicatur idea equi, & sic de cæteris reb. Fit etiam, vt hac ratione ideæ diuinæ ad obiectum primariū diuini intellectus pertineat.

B Confirmant verò hanc sententiam. Primò, quoniam idea exemplar est rei producendæ, ac proinde quid ab ea distinctum, simile ei tamè: atqui res præconcepta non distinguitur à seipsa producta, sed est profusidem: ergo idea diuina non est creatura præconcepta, sed essentia ipsa diuina.

C Secundò, idea est ratio cognoscendi rem ad ipsius imitationem producendam: sed essentia diuina est ratio Deo cognoscendi creaturas producendas, non verò ipsamet creaturæ præconceptæ: ergo ideæ, quibus à Deo res producuntur, sunt essentia ipsa diuina, & non creaturæ ipsæ præconceptæ.

D Tertiò, idea est ratio agendi, & principium rei quæ ad ipsius imitationem producitur, concurrunt namque in genere causa exemplaris ad illius productionem: sed creatura præconcepta non potest esse Deo ratio agendi: neque potest esse principium rei ad illius imitationem producendæ, quippe cum idem non possit esse principium & causa sui ipsius: ergo ideæ diuinæ non sunt creaturæ præconceptæ, sed ipsamet essentia diuina.

E Quartò, pictor ad depingendam imaginem semper ante oculos proponit, vel animo concipit rem aliam imitandam, tamquam exemplar, nempe simulacrum aliquod, aut hominem cuius effigiem exprimere conatur: ergo idea & exemplar non est ipsamet res producenda, sed aliquid ab ea diuersum.

F Confirmatur, quia difficilè admodum potest artifex cogitare illam eandem numero imaginem, quam postea est producturus, eò quòd illa pendeat ex circumstantia temporis, in quo produceretur, ex materia in qua, & ex qua produceretur, atque ex aliis circumstantiis: ergo exemplar, quod artifex mente effingit, & ad cuius imitationem agit, non est ipsamet res producenda, sed alia illi persimilis.

G Quintò, artifex in sua operatione pendet ab idea & exemplari: Deus autem in sua operatione non potest pendere ab aliquo extra se, id enim arbitrari esset sacrilegum: ergo ideæ, exemplariuæ, quibus res efficit, non sunt res ipsæ præconceptæ, sed diuina essentia.

H Sextò, Dionys. cap. 5. de diuinis nominibus ait. *Exemplaria esse effectrices causas eorum que sunt*, vt supra relatam est: creaturæ autem cognitæ sui effectrices cause non sunt, nec possunt esse. Augustinus etiam lib. 83. questionum quaest. 4. ait: *Ideas esse formas principales, æternas, non oriri, neque interire, esse immutabiles, earumque visione animam esse beatam, quæ omnia sonant ideam non esse ipsamet naturas*

X erga

D. Thomæ & communior sententia.

Suadetur primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

Confirmatur.

Quintò.

Sextò.

creaturarum, sed essentiam diuinam, in qua creatura virtute & eminenter continentur. Addit præterea, *has autem rationes ubi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mente creatoris: non enim extra se quicquam possumus inuenire, ut secundum id constitueret, quod constituebatur: nam hoc opinari sacrilegium est.*

Quibus verbis apertissime docet, ideam in acceptione, de qua nunc disputamus, sumptam videlicet pro exemplari, ad quod aspiciens artifex agit, non esse aliquid extra Deum, sed essentiam diuinam, ad cuius imitationem Deus creaturas tamquam participationes quasdam suæ essentia producit. Anselmus etiam Monolog. 29. docet, similitudinem esse inter res creatas, & Verbum, quia ad Verbi diuini exemplum omnia sunt facta. idea igitur, & exemplaria creaturarum in Deo, non sunt naturæ ipsæ creaturarum, vt præcognita, sed aliquid, quod in Deo formaliter existit. Boëtius præterea 3. de Consolatione metro 9. cum Deo agens ait:

*Tu cum supra sermo
Ducis ab exemplo:
Pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens,
Similique ab imagine formans.*

Prima conclusio proposita discutitur respondens.

Sequentibus nihilominus conclusionibus aperiam quid de re proposita censendum videatur. Prima igitur sit. Comparatione intellectus diuini essentia diuina propriissime habet rationem ideæ creaturarum, & non ipsæ naturæ rerum. Hæc est contra Scotum, Durandum, & reliquos primæ opinionis autores, quæ tum argumentis paulo ante pro secunda opinione propositis probatur: tum etiam hoc modo. Quoniam prius est creaturas posse fieri diuina potentia, quam eas habere rationem entis, & consequenter rerum cognoscibilium: etenim quia fieri possunt, entia sunt, quippe cum id ens dicatur, quod esse potest: si namque nulla potentia esse possent, non magis haberent rationem entis, quam chimæra: quare prius est naturam humanam, verbi gratia, fieri posse diuina potentia, quam eam habere rationem entis. Exemplar igitur primum, in quo à Deo fieri posse conspicitur, atque adeo in quo conspicitur habere rationem entis, non est ipsamet natura humana habens rationem entis, sed essentia diuina, in qua virtute continetur, & cuius potest esse participatio, eam suo modo imitando. Constituitur, & explanatur hæc ratio. Deus cognoscit creaturas in sua essentia, tamquam in causa, in qua virtute continentur, & à qua possunt emanare, vt q. 12. explicatum est: ergo conspiciendo earum, vt ita dicam, possibilitatem in sua essentia, & modum, quo à sua essentia possunt emanare, eas intuetur: prius igitur est ex sua essentia intueri modum, quo esse possunt, & quo eas valet producere, quam eas vt tales, vel tales naturas apprehendere: essentia igitur diuina, vt antecedit cognitionem creaturarum, vt idea, quam creatura possunt imitari, & in qua inspicitur & cognoscitur à Deo modus, quo potest eas producere. Neque enim Deus (quod in re proposita magnopere est aduertendum) ex naturis rerum cognoscit eas posse esse, modumque, quo fieri possunt, quasi præconciptat naturas rerum, & ex naturis videat eas posse esse, modumque quo fieri possunt, sed contra ex possibilitate earum ac modo, quo ipsius potentia fieri possunt, eas in sua essentia tamquam in causa contemplantur. Itaque intuitus diuinus ab essentia incipit tamquam ab obiecto primario, ex possibilitate verò & modo, quo creatura à diuina essentia, ac potentia possunt emanare, eas in sua essentia, tamquam obiectum secundarium in obiecto primario, intuetur.

A Merito ergo Dionysius, Augustinus, Anselmus, & cum eis D. Thomas, ideas diuinas in essentia diuina tamquam in obiecto primario constituunt.

Secunda conclusio. In artificibus creatis idea esse solet, non natura rei producendæ præconcepta, sed exemplar ab ea distinctum. Hanc probat quantum argumentum propositum pro opinione D. Thomæ: artifices enim non videntur, præconcepere illud idem artefactum, in quo producendo elaborant, cum nesciant, quodnam illud in singulari futurum sit: eò quod id ex determinatis numero temporis, actionis, aliarumque rerum concurrentium circumstantiis pendeat.

B Tertia conclusio. Si Deus infunderet alicui notitiam illius eiusdem numero artefacti, quod est producturus, natura illa præconcepta habere posset rationem ideæ comparatione sui ipsi sumit vt producendæ, ex illaque tam bene, aut melius, quam ex alio exemplari, sciret adaptare & efformare in materia partes ex quibus deberet constare.

Quod si petas, quare natura artefacti præconcepta haberet tunc propriè rationem ideæ in artefacto creato, natura verò rerum à Deo præconceptæ, antequam producerentur propriè rationem ideæ comparatione Dei non habeant? Respondeo, id ex eo proficisci, quia artifex creatus sumit scientiam à rebus, atque ex naturis earum modum, quo fieri possunt, venatur. At verò artifex increatus scientiam à rebus non accipit, neque ex naturis rerum conicit modum, quo possunt fieri, sed in sua essentia & potentia modum, quo res pro arbitrio suæ voluntatis possunt emanare, intuetur, eaque ratione concipit naturas ipsas rerum, vt explicarum est.

Petas, vtum idea conueniat esse principium cognoscendi & efficiendi rem ad ipsius imitationem producendam. Respondeo. Idea diuina vtumque conuenire. In primis enim est obiectum primum, in quo Deus intuetur res producendas, & consequenter est principium seu ratio obiectiua, vt eadem cognoscatur.

Deinde cum sit ratio cognoscendi modum, quo res sunt efficiendæ: & scientia diuina sit causa rerum, sit, vt quatenus Deo est ratio cognoscendi modum, quo fieri possunt, sit etiam principium, efficiens earum. Ideis verò aliorum artificum non est necesse vtumque conuenire. Non enim video modum, quo exemplar sit ratio, vt artifex artefactum cognoscat, quod in singulari est effectus: nam meti ex illo conicere possit modum quodammodo in specie, quem sit habiturus. Quatenus verò cognitio, quæ de tali exemplari habetur, dirigit potentiam executricem ad opus, indeque melius intelligitur creati est ratio, & principium efficiens rerum, quæ ad illius imitationem producuntur: quamuis eiusmodi idea non insinuat per se immediatè in effectum, qui producitur, sed per cognitionem, quæ de ipsa habetur. Quod sit, vt idea creatorum artificum dicatur principium rerum, quæ ad illius imitationem efficiuntur ad modum causarum moralium. Atque hac ratione causalitas ideæ, seu exemplaris, ad causam efficientem potest reduci: si tamen consideretur, quatenus ad illius imitationem inducitur forma in effectum, reducitur ad causam formalem.

F Superest respondeamus ad argumenta proposita, quatenus cum conclusionibus propositis pugnant videntur. Ad primum ergo pro opinione Scoti, Durandi, & aliorum negandum est antecedens. Ad probationem negandum est, Deum ad imitationem naturarum, quas præconciptat, producere easdem naturas.

Secunda conclusio de ideis rerum qua arte creati sunt.

Tertia conclusio de est dem artefactis.

Quarta.

Diuina.

Idea diuina principium sunt cognoscendi & efficiendi ea quæram sunt idea.

Idea ad quod generantur.

Ad primum pro opinione Scoti & aliorum propositum.

MO
ID

naturas. Licet enim tales eas producat, quales praecognoscit, imò eadem producat, quas praecognoscit, non tamen eas, sed suam solam essentiam in earum effectione sibi imitanda proponit, neque Dei executrix potentia ab eis dirigitur obiectivè, sed à sola diuina essentia, neque Deus ex eis modum fabricandi res, sed ex sua essentia elicit: quae tamen ad ideam rationem necessaria sunt.

Ad secundum

Ad secundum neganda est in primis maior: artifex enim creatus sumit cognitionem à rebus ipsis, ex naturisque earum conicit modum, quo possunt produci: Deus autem neque sumit cognitionem à rebus, neque ex rebus ipsis intelligit modum, quo possunt produci, sed ex sua essentia, vt explicatum est: quare non est par ratio, vt eadem naturae rerum praecognoscatur, quae sunt verae ideae in mente artificis creati, sunt etiam tales in mente diuina. Deinde negatur minor. Ad primam verò probationem dicendum est, sanitatem, quae est in materia, fieri à sanitate, quae est in anima, non tamen ab eadem numero sanitate animo concepta, sed ab alio numero diuersa ab ea, quae in materia producit, vt diximus. Fortè tamen eo loco Aristoteles nomine, sanitatis in anima, non intelligit sanitatem obiectivè conceptam, quae est idea in acceptione, de qua nunc loquimur, sed artem producentem sanitatem, quam appellat sanitatem in anima, & est in medico principium efficiens sanitatem hominis aegroti. Ad secundam dicendum est, artefactum simile rei producendae praecognoscitur, aut etiam rem ipsam, cuius effigiem intendit artifex exprimere, esse illi ideam eius artefacti, quod producere vult, non verò ipsammet naturam artefacti efficiendi. Reliqua argumenti pars solum probat, naturam artefacti praecognoscitur esse sufficientem ideam comparatione artificis creati, si daretur praecognoscitur, vt in tertia conclusione asserimus.

Ad tertium

Ad tertium concessa maiori, ad minorem dicendum est, agens per intellectum, non eò differre ab eo, quod non agit per intellectum, quòd semper praecognoscatur rem producendam, sed quòd praecognoscatur vel ipsam, vel aliam similem, quam intendat imitari: neque esse opus, vt praecognoscatur, quinam numero effectus orietur ad imitationem exemplaris, quòd praecognoscitur, sed satis esse, si intelligat quemdam singularem indeterminatè esse futurum, quem tanquam finem suae actionis intendat.

Ad quartum

Ad primam partem quarti argumenti neganda est maior, nempe ad perfectam rationem ideae necessariam esse perfectam rationem imitationis, de qua argumentum procedit. Quando namque causa agens per intellectum est aequiuoca, neque accipit cognitionem à rebus, sed in sua essentia praecognoscitur modum operandi, vt est Deus, satis est, si effectus suo modo ideam imitetur tanquam participatio quaedam illius in ea virtute, ac eminenter contenta. Ad secundam partem neganda est maior: ad rationem namque ideae satis est, si ipsa sit eminenter id, quòd ad illius imitationem producendum est: cum enim res producenda in ea eminenter, tanquam participatio quaedam illius, contineatur, ita eandem suo modo imitari potest.

Ad quintum

Ad quintum dicendum est, illud habere rationem ideae, ex cuius inspectione sufficienter modus agendi elicitur: talis autem est essentia diuina comparatione intellectus increati, vt ostensum est. Etenim Deus non ex naturis creaturarum cognitis venatur modum, quo efficiendae ex sunt, sed ex sua essentia inspectione: vtumque tamen in sua essentia contempletur, & modum ipsum efficiendi, &

Molina in D. Thom.

A crea turas ipsas, quae effici possunt: neque talem modum potest cognoscere, quin eadem creaturas tanquam terminum operationis agnoscat, quippe cum actio cognosci nequeat, non cognito termino, à quo essentia liter dependet. Ad formam ergo argumenti dicendum est, maiorem esse veram, si intelligatur, illud esse ideam, quo cognito, & sublato quocumque alio obiecto, quod non cognoscatur in illo, & à quo pendet actus cognitionis modi operandi tanquam à termino, actus ipse potest operari: sed tunc minor non inferuit instituto: quoniam creaturae cognoscuntur in essentia, implicatque essentiam comprehendere, & creaturas in ea non cognosci, aut Deum aliter, quam in sua essentia, cognoscere creaturas. Praeterea, à creaturis tanquam à termino pendet cognitio modi efficiendi creaturas. Quòd enim, si per impossibile Deus ignoraret creaturas, non posset eas producere, non est ex eo, quòd Deus ex cognitione suae essentiae re ipsa non habeat sufficientem cognitionem ad agendum, sed quòd, ea hypothese impossibili data, non posset cognoscere modum efficiendi creaturas, eò quòd fieri nequeat, vt actio, ignorato termino, cognoscatur.

Circa argumenta, quibus confirmata est opinio diuini Thomae, animaduertenda sunt quae sequuntur. Circa primum quidem, de ratione exemplaris non esse, vt sit distinctum à re, cuius est exemplar: vt etenim conclusione tertia dictum est, si Deus artificem infunderet cognitionem eiusdem numero artefacti, quòd produceretur est, illud ita praecognoscitur esset idea, & exemplar sui ipsius quando producit. Circa secundum verò notandum, ideas diuinas esse quidem Deo rationes obiectiuas cognoscendi res ad illarum imitationem producendas: ideas verò aliorum artificum id necessarium non habere, vt paulò ante explicatum est. Circa tertium autem notandum, nullum esse incommodum, si idem, vt praecognoscitur, sui ipsius admodum causarum moralium principium sit: sicut etiam sanitas praecognoscitur causa est sui ipsius in genere causae finalis, à lumptione verò positionis in genere causae efficientis producitur.

De opinione, quam Caietanus hoc loco tribuit Scoto, nempe quòd asseruerit, res ex aeternitate productas esse in quodam esse cognito diminuto, quaestione precedente articulo s. diximus, quid censendum esse.

Quae sint obseruanda circa argumenta pro D. Thomae opinione proposita.

ARTICVLVS II.

Virum in Deo sint plures ideae.

VI affirmant, ideas diuinas nihil aliud esse, quam naturas ipsas rerum praecognoscitur, faciliè in Deo esse plures ideas defendunt.

Imò inde sumunt argumentum ad probandum, ideas in Deo non esse essentiam diuinam, quae est vna & simplicissima, sed esse ipsas naturas rerum à Deo praecognoscitur, quae plures sunt.

Quòd autem essentia diuina habere non possit ratione plurium idearum, suaderi potest. Primò, quoniam idea est nomen connotatiuum, vt superiori disputatione vidimus, formaliter significans respectum imitabilitatis, & materialiter id, quòd tale respectum fundat: sed, vt nomen connotatiuum dicatur pluraliter, non satis est pluralitas significati formalis, sed simul etiam necessaria est pluralitas significati materialis, vt ostendimus quando de excellentissima Trinitate erit sermo: cum ergo essentia diuina

Part, qua negat probatur. Primò.

quæ diuerfos respectus imitabilitatis comparatione. A diuerfarum creaturarum fundar, si vna & simplicissima, fit, vt in Deo non sint plures ideæ, sed vna tantum omnium creaturarum.

Secundo.

Secundo, sicut idea alio atque alio respectu rationis respicit alias atque alias creaturas, ita scientia diuina alio atque alio respectu rationis respicit aliam atque aliam creaturam: sed hoc nihil impediens, dicimus in Deo esse vnam tantum scientiam propter identitatem actus, in quo illi respectus fundantur: ergo pari ratione dicendum est in Deo esse vnam tantum ideam propter identitatem essentiae, in qua diuersi illi respectus, tamquam in proprio fundamento, reperiuntur.

Plures in Deo esse Ideas.

Communis Patrum sententia est, esse in Deo plures ideas, vt ex testimoniis Dionysij & Augustini articulo precedente, disputatione prima & secunda patet manifestum, easque formaliter esse in Deo, imò esse ipsum Deum. Posset tamen forte aliquis contendere eos affirmasse, esse in Deo plures ideas, non simpliciter, sed ex parte rerum, quæ essentiam diuinam imitantur. Quo pacto cum in Deo sit vnica simplicissima volitio: Plalmo tamen centesimo decimo, ratione diuersorum obiectorum, quæ liberè ab eo voluta sunt, dicitur: *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius.* Posset etiam aliquis dicere, & ferè in idem recidit, Patres affirmasse esse in Deo plures ideas, non simpliciter, sed solum quoad significatum formale, nempe quoad respectus imitabilitatis: simpliciter tamen esse vnam tantum ideam, nempe vnam simplicissimam essentiam diuinam fundantem eos omnes respectus imitabilitatis comparatione diuerfarum creaturarum. Quem admodum Deus, vnus tantum creator, vna causa, & vnus Dominus, comparatione omnium creaturarum dicitur, licet alio atque alio respectu eas omnes respiciat.

Puto tamen Dionysium, Augustinum, D. Thomam, & alios Patres longè aliud voluisse, nempe simpliciter, atque ex proprietate sermonis, in Deo plures ideas ponendas esse. Pro cuius rei intelligentia sciendum est, quamuis ad pluralitatem nominis concreti, necessaria sit pluralitas significati materialis, attamen pro natura significati formalis maiorem vel minorem pluralitatem esse exigendam in significato materiali. Vt enim aliqua dicantur plura alba, necessaria est multitudo subiectorum à se mutuo separatorum. Etenim in Socrate substantia, & quantitas non dicuntur plura alba, sed vnum album, cum inter se disiuncta non sint. At verò, vt aliqua dicantur plura genera, non est necessaria tanta diuersitas in fundamentis. Concedimus namque in Socrate esse plura genera, substantiamque esse vnum genus, corpus verò, quod includit substantiam, esse aliud, viuens aliud, & ita de cæteris, quæ in recta serie predicamentali disponuntur, & in eo essentialiter includuntur. Quia ergo respectus imitabilitatis, quo essentia diuina respicit naturam humanam, fundatur in essentia diuina, vt præcisè continet eminenter naturam humanam, & respectus imitabilitatis, quo ad naturam equinam refertur, fundatur in essentia diuina, vt præcisè continet eminenter naturam equinam, quo pacto distincta est ratio à seipsa, vt continet naturam humanam, atque ita de cæteris naturis, fit, vt distinctio illa rationis, ac pluralitas ex parte fundamentorum sufficiens sit, vt simpliciter, & in rigore concedamus in Deo esse plures ideas: quemadmodum in Deo concedimus esse plura attributa, cum tamen inter illa solum sit distinctio rationis. Hanc rationem defendendi pluralitatem

idearum in Deo innuit Capreolus in 1. dist. 36. q. 1. r.

Ad primum ergo argumentum in oppositum, concessa maiori & minori, neganda est consequentia. Licet enim essentia diuina sit vna & simplicissima, ipsa tamen, vt virtute & eminenter continet perfectionem naturæ humanæ, vt verò continet perfectionem naturæ equinæ, est aliud fundamentum imitabilitatis comparatione naturæ humanæ, atque adeo vna idea naturæ humanæ, vt verò continet perfectionem naturæ equinæ, est aliud fundamentum imitabilitatis comparatione naturæ equinæ, non quidem ex natura rei, sed ratione tantum distinctum à precedente, ac proinde est alia idea naturæ equinæ. Quare simplicitas summa essentiae diuinæ admittit pluralitatem secundum rationem fundamentorum diuersorum respectuum imitabilitatis ad plures creaturas, quantum, pro ratione talium respectuum, est satis, atque adeo pluralitatem idearum non excludit.

Ad primum argumentum.

Ad secundum argumentum neganda est consequentia, ratio est, quoniam scientia est nomen abstractum significans ipsum actum sciendi: cum autem hic sit vnus tantum in Deo, fit, vt in Deo vnica tantum sit scientia respiciens plures creaturas. Idea verò est nomen concretum significans de formali respectu imitabilitatis: quare cum in Deo sint plures respectus, & plura fundamenta inter se ratione distincta, quantum, pro ratione ipsorum respectuum, est satis, fit, vt in Deo simpliciter & absolute plures ideæ constituendæ sint.

Ad secundum.

Quo loco animaduerte, cum idea, etiam vt de arte diuina dicitur, sit nomen connotatiuum, & in arte diuina non minus esse possit distinctio rationis, si ad ea, quæ illam imitari & participare possunt, refertur, quam in essentia diuina, consequens esse, vt licet in Deo sit vna tantum ars ac scientia, illa tamen, non minus quam essentia, habere possit rationem plurium idearum comparatione diuerfarum creaturarum: quò fit, vt in vtraque acceptio ideæ articulo precedente explicata, concedenda sit in Deo pluralitas idearum.

ARTICVLVS III.

Vtrum in Deo sint ideæ omnium quæ cognoscit.

D V o explicanda sunt hoc loco. Vnum, quarum rerum ideæ in Deo sint. Alterum, quibus rebus in eo distinctæ ideæ respondeant.

Sit ergo prima conclusio. Si sit sermo de idea pro exemplari, quo Deus actu vtatur ad agendum, in Deo solum est idea eorum, quæ sunt, fuerunt, & erunt: non verò eorum, quæ esse poterunt, nunquam tamen erunt. Probatum conclusio, quoniam solis exemplaribus priorum rerum, non verò posteriorum, vtitur Deus in rerum affectione.

Prima conclusio. Ideæ pro exemplari, quarum rerum sit.

Secunda conclusio. Si sit sermo de idea pro exemplari, quo Deus vti potest ad agendum, in Deo sunt ideæ omnium rerum quæ quacunque ratione esse possunt. Probatum, quoniam in Deo sunt exemplaria omnium illarum rerum, cerniturque Deus se posse vti vnoquoque eorum ad producendam eam rem, cuius habet exemplar.

Secunda conclusio.

Cognitio verò vtriusque exemplaris, tam scilicet eius, quod creatura imitatur, quando ad imitacionem illius producitur, quam eius quod creatura poterat imitari, nunquam tamen imitabitur, quia nunquam produceretur, pertinet ad rationem practicam: quandoquidem vtraque est cognitio de modo operandi, tamen Deus per determinationem liberam

Ideæ cognitio cur sit practica.

liberam suae voluntatis vtriusque ad operandum, alia vero minime, qua tamen vti potest: at verò cognitio iudicatur practica, aut speculativa ex se, quia praescribit, aut non praescribit modum operandi: non verò ex parte scientis, quod ea in sua operatione vtriusque, vel non vtriusque. Haec quod ad primum atinet eorum quae propolita sunt.

Tertia conclusio
Quod verò ad secundum spectat, sit tertia conclusio, Singularum individuarum substantiarum sunt in Deo distinctae ideae: naturarum verò vniuersalium, quae in eis essentialiter includuntur, non sunt aliae ideae ab ideis ipsarum rerum singularium. Probatur, quoniam individua substantiae cadunt sub diuinam providentiam, & per se intenduntur à Deo, distinctaeque productionibus sunt: ergo habent distinctas ideas, quibus producuntur, & quas imitentur. Naturae verò communes in eis incluse, quoniam non aliter produci possunt, quam ad illarum productionem, nec alia productione, distincta idea opus non habent.

Quarta conclusio
Quarta conclusio. Eorum accidentium quae, tum inter se, tum etiam à substantiis reipsa distinguuntur, sunt in Deo distinctae ideae. Probatur, quoniam vniuersum quodque suo modo imitatur diuinam essentiam, producitque distincta productione à productione ceterorum accidentium, & substantiarum.

Quinta conclusio
Quinta conclusio. Materia prima datur in Deo propria idea. Probatur, tum quia producit à Deo partiali productione, cum qua est idem reipsa materia producta: tum etiam quia diuina potentia produci potest sine forma substantiali. Vt tamen ex materia & forma fit vnum per se: ita in Deo idea materiae efficit vnam totam ideam cum idea cuiusque formae substantialis, per quam informatur.

Sexta conclusio
Sexta conclusio. Mali, & aliorum entium rationis, non est idea propria. Probatur, quoniam neque cognoscuntur per se, neque produciuntur, sed resultat ex fundamentis, aut ex positione fundamenti, & destructione, aut non positione actus oppositi, vt cecitas & aliae priuationes, & per haec ipsa cognoscuntur.

A furatum ad mensuram. Ex eo namque, quod res est, aut non est, vt intellectu concipitur, huiusmodi intellectus est verus aut falsus: & non è contrario, quia intellectus hoc vel illo modo concipitur, res est, aut non est, aut vera est, vel falsa. Quare veritas huiusmodi intellectus pendet tamquam à mensura esse, aut non esse rei, quae concipitur. Intellectus verò practicus, quia est causa rerum, mensura est rerum quae per eum fiunt: si enim domus, aut quouis aliud artefactum, iuxta regulas artis effectum est, vera domus dicitur, & quantum à regulis artis aberrat, tantum ei deest de veritate ac perfectione domus. Prima autem, secunda, quaest. sexagesima quarta ostendimus, quamuis intellectus practicus comparatione agibilibus, aut factibilibus, si secundum proprias existentias spectentur, quo pacto effectus sunt illius, sit eorum mensura & regula, comparatione tamen eorundem, si secundum suas naturas, siue secundum se considerentur, verè dici mensuratum quoad regulas ipsas artis & prudentiae. Etenim quia domus suapte natura postulat, vt hoc vel illo modo fiat, vt habitationi sit accommodata, ars dicitur hoc vel illo modo esse faciendam, & non è contrario. Quare veritas praceptorum artis & prudentiae nostrae, mensuratur à naturis rerum, de

B quibus praecipere solent. Quò fit, vt axioma illud Aristotelis in praedicamentis, ex eo, quod res est aut non est, propositio est vera vel falsa, non solum sit verum de iudiciis intellectus speculatiui, sed etiam de iudiciis intellectus practici, comparatis tamen cum naturis rerum, de quibus praecipiunt secundum se spectatis, non verò cum iisdem rebus positis iam in rerum natura: quo pacto sunt effectus artis & prudentiae.

C Hinc facile erit intelligere, Veritatem, non in quacumque conformitate inter intellectum & rem intellectam esse positam, sed in conformitate vnius illorum duorum, quod ad alterum se habuerit, vt mensuratum ad mensuram. Quia ergo intellectus speculatiuus comparatur cum rebus intellectis (si ad obiectum primarium pertineant) vt mensuratum ad mensuram, idemque cernitur in intellectu practico, si cum naturis rerum, in quibus versatur secundum se spectatis cõferatur, fit, vt cõformitas vtriusque intellectus ad res eo modo spectatas, non verò è contrario, conformitas earundem rerum ad verumque intellectum, cuius ita sunt mensura, sit dicenda veritas. Quando ergo res, per eiusmodi iudicia intellectus speculatiui & practici significata, vera dicuntur, id non est intelligendum, quod vera sint formaliter, sed quod mensura & quasi exemplaris causa sint veritatis quae formaliter in iudiciis intellectus consistit. Quare non vniocè, sed analogicè dicuntur vera: cum iudiciis mentis. Vt enim sanum analogicè dicitur de animali, quod simpliciter & formaliter est sanum, dicitur & de potione, quia causa est sanitatis, & de lotio, quia sanantem significat: ita etiam verum analogicè, dicitur de iudiciis illius mentis, quae principaliter & formaliter sunt vera, & de rebus ipsis, quatenus mensura, atque exemplaris causa sunt veritatis eorum, & de enunciationibus vocalibus & scriptis, quibus iudicia illa significantur tamquam de signis eorum. Quò fit, vt verum minus proprie dicatur de rebus, vocibus, & scriptis: non secus ac sanum de potione ac lotio dicitur.

D Quia verò artefacta comparantur cum mente artificis tamquam mensurata cum sua mensura, cõformitas earum cum arte, qua sunt facta, est veritas eorum formaliter in eis existentis: è contrario verò, conformitas artis cum eisdem non est veritas: neque

E **F**

F Quia verò artefacta comparantur cum mente artificis tamquam mensurata cum sua mensura, cõformitas earum cum arte, qua sunt facta, est veritas eorum formaliter in eis existentis: è contrario verò, conformitas artis cum eisdem non est veritas: neque

Intellectus practicus est mensura artefactorum.

Quaratio ne etiam sit mensuratus.

Veritas est conformitas mensurati ad mensuram.

Veritas artefactorum qualis.

QUESTIO XVI. De Veritate. DISPUTATIO I. Quid sit veritas, & de variis illius acceptionibus.

QUONIAM cum tractatione de scientia, & cognitione Dei coniuncta est consideratio de veritate, D. Thomas hac quaestione disputat de Veritate, & sequenti de falsitate. Conabor autem rem hanc paucis absolvere. Vt verò à primo eorum, quae proposita sunt, ordiamur, sciendum est: Veritatem ex communi Philosophorum & Theologorum ferè omnium sententia, non nisi intellectu, aut comparatione ad intellectum reperiri. Vt verò D. Thomas I. contra gentes capit. 59. ac alibi cum plerisque aliis tradit, posita est in conformitate inter intellectum intelligentem, & rem intellectam.

Vtrum autem in sola conformitate vnius cum altero, mox dicemus. Prius ergo explicandum est, in vtrius eorum conformitate sit posita. Pro cuius rei intelligentia notandum est, intellectum interdum comparari cum ea re, quam intelligit, tamquam mensuratum cum mensura: interdum verò è contra tamquam mensuram cum mensurato. Etenim intellectus speculatiuus se habet ad rem intellectam (si obiectum sit primarium) tamquam men-

Molina in D. Thom.